

VODIČ KROZ PRAVA OSOBA SA INVALIDITETOM U REPUBLICI SRBIJI

Poštovani ,

Pred vama je publikacija koju je pripremio Sektor za zaštitu osoba sa posebnim potrebama Ministarstva rada, zapošljavanja i socijalne politike. Potrudili smo se u okviru pravnog sistema Republike Srbije napravimo jasan, jedinstven i pregledan VODIČ KROZ PRAVA OSOBA SA INVALIDITETOM u Republici Srbiji, za koji smatramo da će zasigurno olakšati traženje i ostvarivanje prava svim zainteresovanim pojedincima.

Sektor za zaštitu osoba sa posebnim potrebama
Ministarstvo rad, zapošljavanja i socijalne politike

Uvod

Zaštita osoba sa invaliditetom je jedan od najosetljivijih i najspecifičnijih elemenata društveno-razvojne, ekonomske i pre svega socijalne politike uopšte. Naš zadatak jeste da afirmišemo razvoj invalidske zaštite u okvirima moderne, pluralne socijalne politike imajući u vidu osobu sa invaliditetom kao pojedinca, ličnost sa svim opštim i specifičnim potrebama. Sistemska rešenja moraju svakoj grupaciji osoba sa invaliditetom omogućiti da oblikuju, izražavaju i realizuju svoje osnovne razvojne potrebe kao i posebne interese, da imaju jednake mogućnosti kao zdravi ljudi, a pre svega da imaju pravo na različitost.

Položaj osoba sa invaliditetom u našoj zemlji uređen je brojnim zakonskim i podzakonskim aktima, te se tako odredbe vezane za prava osoba sa invaliditetom susreću u svim važnijim zakonima izglasanim od strane Parlamenta. Gotovo svaki zakonski akt u bar jednom svom članu govori o nekom pravu osoba sa invaliditetom. Pored pozitivnih propisa izglasanih od strane Parlamenta, položaj osoba sa invaliditetom uređen je Međunarodnim konvencijama koje je naša zemlja ratifikovala, a čime su iste postale deo unutrašnjeg prava ili unutrašnjih pozitivnih propisa, ništa manje obavezujućih od zakona koje je izglasao Parlament. Kao akti međunarodnog prava najznačajniji su Deklaracije UN o pravima invalidnih lica, Konvencija UN o pravima deteta, a uskoro očekujemo i usvajanje Konvencije o zaštiti i promovisanju prava i dostojanstva osoba sa invaliditetom.

Stvaranjem Sektora za zaštitu osoba sa posebnim potrebama pri Ministarstvu rada, zapošljavanja i socijalne politike osobe sa invaliditetom su posle dugog niza godina dobili ravnopravnog partnera čiji je osnovni zadatak da štiti položaj osoba sa invaliditetom i u saradnji sa različitim invalidskim organizacijama i invalidima kao pojedincima isti unapređuje i usavršava.

U tom cilju ovaj sektor je neposredno nakon formiranja preduzeo određene zakonom predviđene korake kako bi otklonio neke od vidljivih nedostataka pozitivnih pravnih propisa, a koji su direktno štetili položaju osoba sa invaliditetom. Sektor će i dalje raditi na unapređenju položaja i kvaliteta života osoba sa invaliditetom, kroz različita zakonska rešenja.

U planu nam je donošenje **Nacionalne strategije** kao veoma važnog strateškog dokumenta ne samo za osobe sa invaliditetom, već i za celokupnu društvenu zajednicu.

U ovoj publikaciji mogu se pronaći informacije o pravima osoba sa invaliditetom i uslovima za njihovo ostvarivanje, odnosno korišćenje usluga institucija u svim sistemima zaštite u okviru našeg pravnog sistema: u sistemima socijalne zaštite, zdravstvene zaštite, porodično-pravne zaštite dece i porodice, vaspitanja i obrazovanja, zapošljavanja i radnih odnosa, penzijskog i invalidskog osiguranja, saobraćaja i oblasti poresko-pravnog sistema, stanovanja...

Trudili smo se, da na jednostavan način govorimo o pravima i uslovima za njihovo korišćenje, a vodič je namenjen svim osobama sa invaliditetom, kao i svima koji su profesionalno angažovani u oblasti rada sa osobama sa invaliditetom.

Sledeća strana:

Izvori prava

Prava osoba sa invaliditetom uređena su između ostalog međunarodnim dokumentima univerzalnog karaktera i dokumentima koji se bave specifično pravima osoba sa invaliditetom.

Na osnovu međunarodnopravnih instrumenata proizilaze tri osnovna zaključka:

- princip jednakosti prava sadržanih u korpusu ljudskih prava koja predstavljaju sastavni deo međunarodnopravnih instrumenata odnosi se na sva lica, uključujući i lica sa invaliditetom
- lica sa invaliditetom imaju i specifična prava
- ne postoji jedinstvena lista specifičnih prava, već se ona nalaze u velikom broju pravnih instrumenata ili su priznata u sudskoj praksi.

USTAV REPUBLIKE SRBIJE

Ustav Republike Srbije, kao najopštiji akt našeg pozitivnog zakonodavstva, generalno zabranjuje diskriminaciju (u širem tumačenju i osoba sa invaliditetom).

Građani su jednaki u pravima i dužnostima i imaju jednaku zaštitu pred državnim i drugim organima bez obzira na rasu, pol, rođenje, jezik, nacionalnu pripadnost, veroispovest, političko ili drugo uverenje, obrazovanje, socijalno poreklo, imovno stanje ili koje lično svojstvo.

Slobode i prava ostvaruju se, a dužnosti se ispunjavaju na osnovu Ustava, osim kad je Ustavom predviđeno da se uslovi za ostvarivanje pojedinih sloboda i prava utvrđuju zakonom.

Zakonom se može propisati način ostvarivanja pojedinih sloboda i prava kad je to neophodno za njihovo ostvarivanje.

Zloupotreba sloboda i prava čoveka i građanina protivustavna je i kažnjiva, onako kako je to zakonom predviđeno.

Obezbeđuje se sudska zaštita sloboda i prava zajemčenih i priznatih Ustavom.

- Svako ima pravo na zaštitu zdravlja.
- Deca, trudnice i stara lica imaju pravo na zdravstvenu zaštitu iz javnih prihoda, kad to pravo ne ostvaruju po nekom drugom osnovu, a druga lica pod uslovima utvrđenim zakonom.
- Svako ima pravo na rad.
- Jamči se sloboda rada, slobodan izbor zanimanja i zaposlenja i učešće u upravljanju. Svakome je, pod jednakim uslovima, dostupno radno mesto i funkcija.
- Građanima koji su delimično sposobni za rad zajemčuje se osposobljavanje za odgovarajući posao i obezbeđuju se uslovi za njihovo zapošljavanje, u skladu sa zakonom.
- Država obezbeđuje socijalnu sigurnost građanima koji su nesposobni za rad, a nemaju sredstva za izdržavanje.

SOCIJALNA ZAŠTITA I SOCIJALNA SIGURNOST

U najširem smislu reči, socijalna zaštita obuhvata sisteme socijalne sigurnosti i socijalne zaštite. Oblast socijalne zaštite i socijalne sigurnosti regulisana je Zakonom o socijalnoj zaštiti i socijalnoj sigurnosti građana.

Delatnost socijalne zaštite podrazumeva organizovane mere i aktivnosti na stvaranju uslova za ostvarivanje zaštitne funkcije porodice, uslova za samostalan život i rad lica koja se nalaze u stanju socijalne potrebe, ili za njihovo aktiviranje u skladu sa sposobnostima, obezbeđivanje sredstava za život materijalno neobezbeđenim za rad nesposobnim građanima i drugim građanima koji su u stanju socijalne potrebe, kao i obezbeđivanje drugih oblika socijalne zaštite.

Socijalna zaštita je organizovana društvena delatnost koja ima za cilj pružanje pomoći građanima i njihovim porodicama kada dođu u stanje socijalne potrebe.

Stanje socijalne potrebe je stanje u kojem je građaninu ili porodici neophodna društvena pomoć u cilju savladavanja socijalnih i životnih teškoća.

Socijalna sigurnost se obezbeđuje građanima koji su nesposobni za rad, a nemaju sredstva za izdržavanje i građanima i porodici koji svojim radom ili na drugi način ne mogu da obezbede dovoljna sredstva za zadovoljavanje osnovnih životnih potreba.

PRAVA po osnovu Zakona o socijalnoj zaštiti :

Radi obezbeđivanja prava utvrđenih Zakonom o socijalnoj zaštiti i socijalnoj sigurnosti, osnivaju se ustanove socijalne zaštite.

Ustanove socijalne zaštite su :

- **Centri za socijalni rad**
Centre za socijalni rad osniva opština.
- **Ustanove za smeštaj korisnika**
Ustanove za smeštaj korisnika osniva Vlada Republike Srbije, a Ministarstvo nadležno za poslove socijalne politike utvrđuje normative i standarde za obavljanje delatnosti u ustanovama za smeštaj korisnika.
- **Ustanove za dnevni boravak i pomoć u kući**
Ustanove za dnevni boravak i pomoć u kući osniva opština, radi utvrđivanja prava na dnevni boravak i pomoć u kući, utvrđenih Zakonom o socijalnoj zaštiti i socijalnoj sigurnosti građana
- **Zavodi za socijalnu zaštitu**
Zavodi za socijalnu zaštitu osnivaju se radi praćenja unapređivanja socijalne zaštite, podsticanja razvoja i obavljanja istraživačkih i stručnih poslova u oblasti socijalne zaštite. Zavode Osniva Vlada Republike Srbije.

Za ostvarivanje prava propisanih u sistemu socijalne zaštite potrebno je da se zainteresovana lica obrate Centru za socijalni rad na teritoriji na kojoj imaju prebivalište. Pojedinci svoje zahteve za pomoć i zaštitu podnose u mestu stalnog boravka.

Zahtev za ostvarivanje prava podnose uživatelj prava ili njegov zakonski zastupnik nadležnom Centru za socijalni rad. U centru za socijalni rad se mogu dobiti sve potrebne informacije o neophodnoj dokumentaciji, o samom postupku kao i o svim drugim oblicima i mogućnostima rešavanja novonastalih problema i smetnji.

Određene postupke vodi centar za socijalni rad po službenoj dužnosti. Zahtev za pokretanje postupka može da podnese bračni drug ili lica koja žive u zajedničkom domaćinstvu, ali i organi i organizacije koje po svojim nadležnostima utvrde ugroženost dece, mladih ili osoba koje nemaju radnu sposobnost.

U smislu postupka, pojedinac ostvaruje prava po odredbama Zakona o opštem upravnom postupku, ukoliko sporna pitanja nisu drugačije uređena pojedinim normativima.

O žalbama odlučuje Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalne politike kada se radi o ostvarivanju prava koja obezbeđuje Republika Srbija, s tim što je deo nadležnosti poveren Pokrajinskom sekretarijatu za zdravstvo i socijalnu politiku, odnosno Gradskom sekretarijatu za socijalnu i dečiju zaštitu grada Beograda koji odlučuju po žalbama građana sa tih teritorija.

O žalbama vezanim za ostvarivanje prava koja obezbeđuje opština odnosno grad, odlučuje nadležni organ lokalne samouprave.

Prava koja obezbeđuje Republika:

- Materijalno obezbeđenje
- Pravo na dodatak za pomoć i negu drugog lica
- Pravo na pomoć za osposobljavanje za rad
- Smeštaj u ustanovu socijalne zaštite
- Smeštaj u drugu porodicu

Pravo na materijalno obezbeđenje može ostvariti pojedinac odnosno porodica koja nema prihode ili ima manji prihod od nivoa socijalne sigurnosti pod uslovom da sredstva za egzistenciju ne mogu obezbediti po osnovu rada, imovine ili od srodnika koji su u obavezi da ih izdržavaju.

U postupku ostvarivanja prava podnosilac zahteva je u obavezi da podnese dokaze vezane za radni status (zaposlen, nesposoban za rad, nezaposlen), kao i imovinu svakog člana porodice.

U smislu zakona nesposobnima za rad smatraju se:

- žena starija od 60 godina i muškarac stariji od 65 godina;
- dete do navršene petnaeste godine života, a ako je na redovnom školovanju u srednjoj školi do kraja roka propisanog za to školovanje;
- lice potpuno nesposobno za rad, prema propisima o penzijskom i invalidskom osiguranju.

Nivo socijalne sigurnosti utvrđen je zakonom u jedinstvenom iznosu za celu teritoriju republike, a prema broju članova porodice. Zakonom je utvrđen nivo socijalne sigurnosti za mesec septembar 2004.

Nivo socijalne sigurnosti usklađuje se svakog meseca sa indeksom rasta troškova života. Porodice koje nemaju nikakav prihod ostvaruju pravo na materijalno obezbeđenje u visini nivoa socijalne sigurnosti a prema broju članova porodice.

Porodice koje imaju prihode, ostvaruju pravo na materijalno obezbeđenje u visini razlike između nivoa socijalne sigurnosti i sopstvenih prihoda.

Pojedincu odnosno porodici u kojoj je većina članova nesposobna za rad, dužina korišćenja prava na materijalno obezbeđenje nije ograničena, ali se uslovi za korišćenje prava preispituju na godišnjem nivou.

Pojedincu koji je sposoban za rad, odnosno porodici u kojoj je većina članova sposobna za rad, dužina korišćenja prava je ograničena, odnosno to pravo može koristiti najviše 9 meseci u godini.

Pravo na dodatak za pomoć i negu drugog lica ima lice kome je zbog prirode i težine stanja povrede ili bolesti neophodna pomoć i nega za obavljanje radnji radi zadovoljavanja osnovnih životnih potreba, pod uslovom da ovo pravo ne može da ostvari po drugom pravnom osnovu.

Visina prava na dodatak za pomoć i negu drugog lica utvrđena je zakonom za mesec septembar 2004. godine, s tim što se svakog meseca usklađuje sa indeksom rasta troškova života.

Pravo na pomoć za osposobljavanje za rad odnosno obrazovanje i osposobljavanje za rad, imaju deca i omladina ometena u razvoju i odrasla invalidna lica koja se, prema

psiho-fizičkim sposobnostima i godinama života, mogu osposobiti za određen rad i to pravo ne mogu da ostvare po drugom pravnom osnovu.

Ovo pravo ostvaruje se u vidu upućivanja na osposobljavanje, materijalnog obezbeđenja, naknade troškova smeštaja, troškova prevoza i naknade troškova osposobljavanja.

Pravo na smeštaj u ustanovu socijalne zaštite

Pravo na smeštaj u ustanovu socijalne zaštite ima:

- dete bez roditeljskog staranja i dete čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama (dete koje nema žive roditelje, čiji su roditelji nepoznati ili su nestali i dete čiji roditelji iz bilo kojih razloga privremeno ili trajno ne izvršavaju svoja roditeljska prava i dužnosti)
- dete ometeno u mentalnom razvoju stepena umerene, teže i teške mentalne ometenosti, višestruko ometeno u razvoju, dete obolelo od autizma, kao i dete sa smetnjama u telesnom razvoju koje nema uslova da ostane u svojoj porodici (slepo dete; gluvo dete; dete sa teškim telesnim smetnjama u razvoju – paraliza, cerebralna paraliza, distrofija, plegija, paraplegija, kvadriplegija, multiple skleroza i ostale urođene i stečene telesne smetnje; dete sa smetnjama u mentalnom razvoju – stepena umerene, teže i teške mentalne ometenosti; dete obolelo od autizma; dete višestruko ometeno u razvoju – sa dve ili više ometenosti)
- dete sa poremećajima u društvenom ponašanju (dete koje čini krivična i prekršajna dela, ili koje bežanjem od kuće, skitnjom, ili sličnim ponašanjem, narušava opšteprihvaćena društvena pravila ponašanja)
- trudnica i samohrana majka sa detetom do godine dana života deteta
- odraslo invalidno lice sa telesnim i čulnim oštećenjima, teško hronično obolelo lice i lice ometeno u mentalnom razvoju
- penzioner i drugo staro lice koje nije u mogućnosti da živi u porodici, odnosno u domaćinstvu
- lice koje se nađe u skitnji ili mu je zbog drugih razloga potrebno privremeno zbrinjavanje i nadzor.

Radi ostvarivanja prava na smeštaj u ustanovu socijalne zaštite Vlada Republike Srbije odnosno AP Vojvodine, osnovale su ustanove socijalne zaštite specijalizovane za odgovarajuće kategorije korisnika u kojima se obezbeđuje zbrinjavanje (stanovanje, ishrana, odevanje, nega, pomoć i staranje, vaspitanje i obrazovanje, a zavisno od kategorije korisnika zdravstvena zaštita, vaspitanje, radno angažovanje, okupaciona terapija i dr.), a to su:

- domovi za decu i omladinu i centar za zaštitu i odgoj dece i omladine, koji obezbeđuju zaštitu dece bez roditeljskog staranja i dece čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama.
- domovi za decu i omladinu ometenu u razvoju koji obezbeđuju zaštitu dece i omladine ometene u razvoju, stepena umerene, teže i teške mentalne ometenosti, višestruko ometenoj u razvoju i oboleloj od autizma.
- zavodi za vaspitanje dece i omladine koji obezbeđuju zaštitu dece sa poremećajima u ponašanju.

- domovi za stara i bolesna lica i gerontološki centri koji obezbeđuju zaštitu starih lica i penzionera.
- zavodi (domovi za smeštaj lica ometenih u mentalnom razvoju i duševno obolela lica).
- domovi za odrasla telesno invalidna lica.

Pored navedenih ustanova zakon dopušta mogućnost osnivanja i privatnih ustanova (osim zavoda za vaspitanje dece i omladine), ali je proces osnivanja privatnih ustanova tek otpočeo i to za smeštaj penzionera i starih lica.

Lica smeštena u ustanovama socijalne zaštite učestvuju u plaćanju troškova smeštaja ako imaju sopstvene prihode (prema kriterijumima koji se utvrđuju podzakonskim aktom).

U troškovima smeštaja učestvuju i srodnici lica koje se smešta u ustanovu socijalne zaštite, a koji su obavezni da ga izdržavaju, ukoliko to lice nema dovoljno sopstvenih prihoda.

Ukoliko korisnik i njegovi srodnici nemaju prihoda dovoljnih za plaćanje smeštaja, naknada troškova smeštaja obezbeđuje se iz Budžeta republike. U tom slučaju, ukoliko korisnik poseduje nepokretnu imovinu, na tu imovinu se stavlja hipoteka kako bi se, po prestanku smeštaja refundirali troškovi iz imovine korisnika.

- ***Pravo na smeštaj u drugu porodicu***

Pravo na smeštaj u drugu porodicu imaju lica koja imaju pravo na smeštaj u ustanovu socijalne zaštite..

Prilikom izbora porodice, u koju se korisnik smešta, ustanova koja vrši smeštaj rukovodiće se naročito ličnim svojstvima korisnika, članova porodice u koju se korisnik smešta, stambenim i drugim mogućnostima porodice i potrebama korisnika.

U drugu porodicu može se smestiti najviše troje dece, odnosno dvoje dece ometene u razvoju. U drugu porodicu može se smestiti najviše tri odrasla ili tri stara lica.

U vezi sa plaćanjem troškova smeštaja u drugu porodicu, važe isti uslovi kao i u vezi plaćanja troškova smeštaja u ustanovu socijalne zaštite.

Prava koja obezbeđuje opština, odnosno grad

- Pravo na pomoć u kući
- Dnevni boravak
- Oprema korisnika za smeštaj u ustanovu socijalne zaštite ili drugu porodicu
- Jednokratne pomoći
- Pravo na usluge socijalnog rada
- Privremeni smeštaj u prihvatilište i prihvatnu stanicu.

Pravo na pomoć u kući imaju:

- stara i iznemogla hronično obolela lica
- druga lica koja nisu u stanju da se sama o sebi staraju.

Pomoć u kući obuhvata obavljanje neophodnih kućnih poslova (održavanje čistoće stana, nabavka hrane i drugih potrebnih stvari, održavanje lične higijene i slično).

Pravo na pomoć u kući i razni oblici dnevnih boravaka realizuju se u opštinama odnosno gradovima koji su organizovali tu delatnost.

Pravo na dnevni boravak

Ovo pravo obezbeđuje se upućivanjem korisnika u odgovarajuću ustanovu socijalne zaštite koja vrši usluge dnevnog zbrinjavanja ili vaspitno-obrazovnu ustanovu koja pruža takve usluge.

Pravo na dnevni boravak ima:

- Dete ometeno u fizičkom ili psihičkom razvoju
- Dete obolelo od autizma
- Dete sa poremećajima u društvenom ponašanju
- Odraslo lice, ako je ovakav oblik zaštite najcelishodniji.

Oprema korisnika za smeštaj u ustanovu socijalne zaštite ili drugu porodicu

Pravo na opremu korisnika za smeštaj u ustanovu socijalne zaštite ili drugu porodicu obuhvata odeću, obuću, i troškove za prevoz korisnika do ustanove, odnosno porodice.

Pravo na ovakvu opremu ima:

- Lice koje se upućuje na smeštaj u ustanovu socijalne zaštite
- Lice koje se upućuje na smeštaj u drugu porodicu.

Pravo na jednokratnu pomoć

Jednokratne pomoći mogu biti novčane ili u naturi. Njihov iznos ne može biti veći od prosečne zarade ostvarene po zaposlenom u Republici u mesecu za koji se vrši isplata.

Pravo na jednokratnu pomoć obezbeđuje se licu koje se iznenada ili trenutno nađe u stanju socijalne potrebe.

Pravo na usluge socijalnog rada

Pravo na usluge socijalnog rada imaju svi građani bez plaćanja; izuzetno, plaća se usluga donošenja rešenja o smeštaju u ustanove za stare i penzionere, samo u slučaju kada podnosilac zahteva traži smeštaj u ustanove visokog standarda.

Uslugama socijalnog rada smatra se:

- Preventivna delatnost
- Dijagnostika, tretman i savetodavno-terapijski rad u cilju pružanja stručne pomoći pojedincima, porodicama i društvenim grupama da rešavaju svoje životne teškoće

ili pomoć u organizovanju lokalnih i drugih zajednica da sprečavaju socijalne probleme i ublažavaju posledice.

Pravo na privremeni smeštaj u prihvatilište i prihvatnu stanicu

Pravo na privremeni smeštaj u prihvatilište i prihvatnu stanicu obezbeđuje privremeno zbrinjavanje dece i omladine koju uputi nadležni centar za zdravstvenu zaštitu, vaspitanje i obrazovanje.

Prihvatne stanice vrše prihvatanje i kratkotrajan smeštaj dece i omladine koja se nađu u skitnji, prosjačenju, ili drugim slučajevima kojima je hitno potreban kratkotrajan smeštaj.

Uslovi za korišćenje ovih prava koja obezbeđuje opština odnosno grad regulisani su odlukama opština odnosno gradova.

Pitanje subvencija (telefon, komunalije-infostan), regulisano je na lokalnom nivou. Obezbeđuje se na nivou opština i gradova, tj. postoji samo u nekim (većim) gradovima Srbije.

Za ostvarivanje prava propisanih u sistemu socijalne zaštite potrebno je da se zainteresovana lica obrate Centru za socijalni rad na teritoriji na kojoj imaju prebivalište odnosno boravište.

Oblast socijalne zaštite i socijalnog osiguranja regulisana je Zakonom o socijalnoj zaštiti i obezbeđivanju socijalne sigurnosti građana («Službeni glasnik RS» broj 36/91, 79/91, 33/93, 53/93, 67/93, 46/94, 48/94, 52/96, 29/01 i 84/04)

OBLAST PORODIČNO-PRAVNE ZAŠTITE I FINANSIJSKE PODRŠKE PORODICI SA DECOM

Oblast porodično-pravne zaštite regulisana je Zakonom o braku i porodičnim odnosima.

Oblast finansijske podrške porodici sa decom regulisana je Zakonom o finansijskoj podršci porodici sa decom.

Porodično-pravna zaštita dece i porodice obezbeđuje se u centrima za socijalni rad na teritoriji opštine na kojoj korisnik jednog od navedenih prava ima prebivalište kao i odgovarajućim službama lokalnih organa vlasti (Skupština opštine)

Oblast porodično-pravne zaštite reguliše porodična primanja, kao i uslove i postupke za dobijanje porodičnih primanja. Ovim zakonima država se stavlja u ulogu zaštitnika dece i materinstva.

Prava propisana ovim zakonima ostvaruju se u centrima za socijalni rad na teritoriji opštine na kojoj korisnik jednog od navedenih prava ima prebivalište kao i odgovarajućim službama lokalnih organa vlasti (skupština opštine).

Prava po osnovu Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom su:

- Naknada zarade za vreme porodiljskog odsustva, odsustva sa rada radi nege deteta i odsustva sa rada radi posebne nege deteta
- Roditeljski dodatak
- Dečiji dodatak
- Naknada troškova boravka u predškolskoj ustanovi za decu ometenu u razvoju

Naknada zarade za vreme porodiljskog odsustva, odsustva sa rada radi nege deteta i odsustva sa rada radi posebne nege deteta

Naknadu zarade za vreme porodiljskog odsustva, odsustva sa rada radi nege deteta i odsustva sa rada radi posebne nege deteta, ostvaruju zaposleni kod pravnih i fizičkih lica, lica koja samostalno obavljaju delatnost, kao i jedan od usvojlaca, hranitelj, odnosno staratelj deteta, kada u skladu sa propisima o radu koriste navedeno odsustvo. Naknada zarade utvrđuje se u visini zarade koju bi zaposleni ostvario da radi (100%, a najviše 5 prosečnih mesečnih zarada u Republici), ukoliko je neposredno pre ostvarivanja ovog prava neprekidno radio duže od 6 meseci. Licima koja su bila u radnom odnosu neprekidno i neposredno pre ostvarivanja ovog prava od 3-6 meseci, pripada naknada zarade u visini od 60%, a licima koja su bila u radnom odnosu neprekidno i neposredno pre ostvarivanja ovog prava do 3 meseca, pripada naknada zarade u visini od 30%.

Pravo na roditeljski dodatak

Propisano je Zakonom o finansijskoj podršci porodici sa decom. Ovim pravom predviđa se da roditeljski dodatak ostvaruje majka za svoje drugo, treće i četvrto dete pod uslovom da je državljanin SCG, da ima prebivalište u RS i ukoliko ostvaruje zdravstvenu zaštitu preko Republičkog zavoda za zdravstveno osiguranje.

Pravo na roditeljski dodatak ostvaruje majka koja neposredno brine o detetu za koje je podnela zahtev, čija deca prethodnog reda rođenja nisu smeštena u ustanovu socijalne zaštite, hraniteljsku porodicu ili data na usvojenje i koja nije lišena roditeljskog prava u odnosu na decu prethodnog reda rođenja, o čemu uverenje izdaje nadležni organ starateljstva .

Pravo na dečiji dodatak

Ostvaruje jedan od roditelja, za prvo, drugo, treće i četvrto dete, koji neposredno brine o detetu, pod uslovom da je državljanin SCG da ima prebivalište u RS ukoliko ostvaruje zdravstvenu zaštitu preko Republičkog zavoda za zdravstveno osiguranje. Ovo pravo pod jednakim uslovima mogu ostvariti i hranitelj i staratelj deteta, za najviše četvoro dece, računajući i sopstvenu decu. Dečiji dodatak pripada detetu do navršenih 19 godina života, ako se u svojstvu redovnog učenika nalazi na školovanju. Izuzetno dečiji dodatak pripada i posle navršenih 19 godina života za dete za koje je donet akt o razvrstavanju sve dok je obuhvaćeno vaspitno obrazovnim programom i programom

osposobljavanja za rad, a za dete nad kojim je produženo roditeljsko pravo najduže do 26 godine.

Za roditelje deteta ometenog u razvoju za koje je donet akt o razvrstavanju a koje nije smešteno u stacionarnu ustanovu novčani iznos uvećava se za 30%.

Naknada troškova boravka u predškolskoj ustanovi za decu ometenu u razvoju je mera zaštite ove kategorije dece kao posebno osetljive populacije. Njom se podstiče uključivanje ove dece u redovne predškolske aktivnosti. Ovo pravo, roditelji mogu ostvariti na sledeći način – Roditelj, na opštini prebivališta, podnosi zahtev za ovu naknadu, prilažući sledeću dokumentaciju:

- akt o razvrstavanju deteta ometenog u razvoju
- rešenje o ostvarenom pravu na dečiji dodatak – za dete koje boravi u redovnoj vaspitnoj grupi
- potvrdu predškolske ustanove o upisu deteta u razvojnu odnosno redovnu vaspitnu grupu, sa podacima u pogledu dužine dnevnog boravka deteta.

Oblast porodično-pravne zaštite regulisana je Zakonom o braku i porodičnim odnosima.

- Roditeljsko pravo
- Pravo na izdržavanje

Roditeljsko pravo

Roditelji imaju dužnosti i pravo da čuvaju svoju maloletnu decu i da se staraju o njihovom životu i zdravlju.

Roditeljsko pravo se može produžiti i posle punoletstva deteta ako ono usled duševne bolesti, zaostalog duševnog razvoja ili telesnih mana ili iz drugih razloga nije sposobno da se samo stara o svojoj ličnosti, pravima i interesima.

Odluku o produženju roditeljskog prava donosi nadležni sud u vanparničnom postupku na predlog roditelja ili organa starateljstva. U istoj odluci sud će odrediti da li je lice nad kojim je produženo roditeljsko pravo izjednačeno sa maloletnikom mlađim ili starijim od 14 godina.

Predlog za produženje roditeljskog prava podnosi se pre punoletstva deteta, ali sud može produžiti roditeljsko pravo i u slučaju kad predlog nije blagovremeno podnet, ako su u vreme nastupanja punoletstva postojali razlozi za produženje roditeljskog prava.

Odluke o lišenju, vraćanju, produženju i prestanku produženog roditeljskog prava uneće se u matičnu knjigu rođenih, ako to lice ima nepokretnosti i u zemljišne i druge javne knjige o evidenciji nepokretnosti.

Kada prestanu razlozi zbog kojih je produženo roditeljsko pravo nad punoletnim licem sud će, na predlog tog lica, roditelja ili organa starateljstva, doneti odluku o prestanku produženog roditeljskog prava.

Pravo na izdržavanje

Pravo na izdržavanje je jedno od prava iz Zakona o braku i porodičnim odnosima, a podrazumeva sprovođenje određenih mera u interesu lica kome se pruža određeni vid zaštite prema odredbama ovog Zakona. Izdaci za sprovođenje određenih mera koje se preduzimaju u interesu lica kome se pruža određeni vid zaštite prema odredbama ovog zakona podmiruju se:

- iz prihoda lica kome se pruža zaštita
- iz sredstava dobijenih od roditelja i drugih lica koja su obavezna da daju izdržavanje licu kome se pruža zaštita
- iz osnovne imovine navedenog lica
- iz sredstava dobijenih po osnovu socijalne zaštite i drugih oblika društvene zaštite i pomoći
- iz drugih izvora.

Sredstva ostvarena po osnovu socijalne zaštite i drugih oblika društvene zaštite i pomoći mogu se upotrebiti za preduzimanje određenih mera u interesu lica kome treba pružiti određeni vid zaštite prema odredbama ovog zakona i kada to lice ima dovoljno svojih sredstava i potraživanja prema onima koji su dužni da ga izdržavaju, ako bi teškoće oko upotrebe tih sredstava i potraživanja dovele do odlaganja u podmirenju potreba ovog lica kojim bi se ugrozili njegov život, zdravlje ili redovno školovanje.

Organ starateljstva preduzeće mere da se iznos sredstava utrošenih prema odredbi stava 2. ovog člana nadoknadi iz sredstava lica čije su potrebe podmirene, odnosno njegovih potraživanja prema onima koji su dužni da ga izdržavaju.

Bračni drug koji nema dovoljno sredstava za izdržavanje, nesposoban je za rad ili se ne može zaposliti, ima pravo na izdržavanje od svog bračnog druga srazmerno njegovim mogućnostima.

Roditelji su dužni da izdržavaju svoju maloletnu decu.

Ako dete do punoletstva nije završilo školovanje, roditelji su dužni da ga prema svojim mogućnostima izdržavaju do isteka vremena trajanja školovanja u odgovarajućoj školi, odnosno fakultetu, a ako je školovanje iz opravdanih razloga produženo najkasnije do navršene 26-te godine života.

Ako je punoletno dete zbog bolesti, telesnih ili duševnih nedostataka nesposobno za rad, nema dovoljno sredstava za izdržavanje ili ih ne može ostvariti iz postojeće imovine, roditelji su dužni da ga izdržavaju dok to stanje traje.

Deca su dužna da izdržavaju svoje roditelje koji su nesposobni za rad, a nemaju dovoljno sredstava za izdržavanje, ili ih ne mogu ostvariti iz postojeće imovine.

Organ starateljstva može u ime starog i samohranog lica po njegovom predlogu ili po svojoj inicijativi da pokrene i vodi postupak za ostvarivanje njegovog prava na izdržavanje od srodnika koji su po ovom zakonu dužni da ih izdržavaju. Ako se ovo lice tome protivi organ starateljstva nije ovlašćen da u njegovo ime pokreće postupak.

Ako roditelj, koji je na osnovu sudske odluke dužan da plaća određeni iznos za izdržavanje deteta, ne izvršava svoju obavezu redovno, organ starateljstva, na predlog drugog roditelja ili po službenoj dužnosti, preduzima mere da se detetu obezbedi privremeno izdržavanje po propisima o socijalnoj i dečjoj zaštiti sve dok roditelj ne počne da izvršava svoju obavezu

- Zakon o finansijskoj podršci porodici sa decom («Službeni glasnik RS», broj 16/02)
- Zakon o braku i porodičnim odnosima («Službeni glasnik SRS», broj 22/80, 11/88, «Službeni glasnik RS», broj 22/93, 25/93, 35/94, 46/95, 29/01)

OBLAST ZDRAVSTVENE ZAŠTITE I ZDRAVSTVENOG OSIGURANJA

Zdravstvena zaštita je organizovana i sveukupna delatnost društva na očuvanju i unapređenju zdravlja građana, sprečavanju, suzbijanju i ranom otkrivanju bolesti, povreda i drugih poremećaja zdravlja i blagovremenom i efikasnom lečenju i rehabilitaciji. Radi obezbeđivanja prava građana na zdravstvenu zaštitu osnivaju se zdravstvene ustanove.

Zdravstvena zaštita ostvaruje se u zdravstvenoj ustanovi, na radnom mestu, u stanu građana, na drugom mestu kada za to postoji potreba. Zdravstvenu delatnost

obavljaju zdravstvene ustanove, a plan mreže zdravstvenih ustanova donosi Vlada Republike Srbije.

U oblasti zdravstvene zaštite postoji niz zakona i podzakonskih akata koji regulišu zdravstvenu zaštitu osoba sa invaliditetom. To su zakonodavne mere koje koje obezbeđuju prava osoba sa invaliditetom na sve oblike zdravstvene zaštite, adekvatno dijagnostikovanje, lečenje i rehabilitaciju uz obezbeđivanje ortopedskih pomagala, medicinskih instrumenata i ostale opreme.

Prava iz zdravstvenog osiguranja obezbeđuju se osiguraniku u organizacionoj jedinici Zavoda na čijem području ima prebivalište (Dom zdravlja na teritoriji prebivališta).

PRAVA iz zdravstvenog osiguranja

- Pravo na zdravstvenu zaštitu
- Pravo na naknadu zarade za vreme privremene sprečenosti za rad
- Pravo na naknadu putnih troškova u vezi sa korišćenjem zdravstvene zaštite
- Pravo na naknadu pogrebnih troškova

Pravo na zdravstvenu zaštitu

Zdravstvena zaštita i sistem zdravstva uređeni su Zakonom o zdravstvenoj zaštiti, koji predviđa da se radi obezbeđenja prava građana na zdravstvenu zaštitu osnivaju zdravstvene ustanove, kao i da su primarnom zdravstvenom obuhvaćene sledeće kategorije:

- deca do navršene 15 godine, odnosno 25. ukoliko su na redovnom školovanju,
- žene u vezi sa planiranjem porodice, trudnoćom, porođajem i materinstvom,
- lica starija od 65 godina života, hendikepirana i invalidna lica.

Zdravstvena zaštita obuhvata:

- medicinske mere i postupke za unapređivanje zdravstvenog stanja, odnosno sprečavanje, suzbijanje i rano otkrivanje bolesti i drugih poremećaja zdravlja
- lekarske preglede i druge vrste medicinske pomoći u cilju utvrđivanja, praćenja i proveravanja zdravstvenog stanja
- lečenje obolelih i povređenih i druge vrste medicinske pomoći
- prevenciju i lečenje bolesti usta i zuba
- medicinsku rehabilitaciju u ambulantno-polikliničkim i stacionarnim uslovima
- proteze, ortopedska i druga pomagala; pomoćne i sanitarne sprave, stomato-protetsku pomoć i stomatološke materijale.

Zdravstvenom zaštitom se ne smatraju:

- medicinska ispitivanja radi utvrđivanja zdravstvenog stanja, telesnog oštećenja i invalidnosti u postupcima kod drugih organa i organizacija, osim ispitivanja po uputu lekara, odnosno lekarske komisije
- zdravstveni pregledi radi upisa u srednje i više škole, fakultete i na kurseve, dobijanja uverenja za vozačke dozvole, za sudske i druge sporove i u drugim slučajevima kada se pregled ne obavlja u cilju zdravstvene zaštite
- pregledi zaposlenih upućenih na rad u inostranstvo od strane organizacija, kao i mere preventivne zdravstvene zaštite za privatna putovanja u inostranstvo i zdravstveni pregledi za ta putovanja.

Korisnik može ostvariti osnovnu zdravstvenu zaštitu u Domu zdravlja na teritoriji opštine na kojoj ima boravište odnosno prebivalište.

Korisnik može ostvariti specijalističko-polikliničku zdravstvenu zaštitu u stacionarnim i specijalizovanim zdravstvenim ustanovama (bolnice, stacionar, klinika...) sa uputom izabranog lekara odgovarajuće oblasti zdravstvene zaštite.

Korisnik može ostvariti bolničko lečenje u odgovarajućoj stacioniranoj zdravstvenoj ustanovi (bolnica) sa uputom izabranog lekara odgovarajuće oblasti zdravstvene zaštite.

Korisnik može ostvariti zdravstvenu zaštitu u stacionarnim zdravstvenim ustanovama za specijalizovanu rehabilitaciju na osnovu predloga izabranog lekara i mišljenja specijaliste odgovarajuće specijalnosti.

Pravo na naknadu zarade za vreme privremene sprečenosti za rad

Ovo pravo imaju osiguranici zaposleni kao :

- zaposleni kao obavezno osigurana lica
- vlasnici, odnosno osnivači radnje, koji istovremeno u njima obavljaju određene poslove i lica koja obavljaju samostalnu delatnost kao obavezno osigurana lica
- sveštenici i verski službenici kao obavezno osigurana lica.

Naknada zarade pripada osiguranicima ako su:

- usled bolesti ili povrede privremeno nesposobni za rad
- sprečeni da rade zbog medicinskog ispitivanja
- izolovani kao kliconoše ili zbog pojave zaraze u njihovoj okolini
- određeni da neguju obolelog člana uže porodice
- sprečeni da rade zbog dobrovoljnog davanja tkiva i organa
- određeni za pratioca bolesnika upućenog na lečenje ili lekarski pregled u drugo mesto, odnosno dok borave kao pratilac u stacionaru
- sprečeni da rade zbog održavanja trudnoće.

Osiguraniku ne pripada naknada zarade:

- ako je namerno prouzrokovao nesposobnost za rad
- ako je nesposobnost za rad prouzrokovao akutnim pijanstvom

- ako je namerno sprečavao ozdravljenje, odnosno osposobljavanje za rad
- ako se za vreme privremene sprečenosti za rad bavi privrednom ili drugom aktivnošću kojom ostvaruje prihod
- ako se bez opravdanog razloga ne podvrgne lečenju, osim ako za lečenje nije potreban pristanak
- ako se bez opravdanog razloga ne javi lekaru za ocenu sposobnosti ili se ne odazove na lekarski, odnosno komisijski pregled
- licima na izdržavanju kazne zatvora i licima prema kojima se sprovodi mera bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi i obaveznog lečenja alkoholičara i narkomana u zdravstvenoj ustanovi.

Pravo na naknadu troškova prevoza

Pravo na naknadu troškova prevoza obezbeđuje se obavezno osiguranim licima i članovima njihovih porodica, kao i pratiocu u slučaju potrebe. Naknada troškova prevoza pripada:

- osiguranim licu kada je od izabranog lekara, zdravstvene ustanove ili nadležne lekarske komisije upućen ili pozvan u drugo mesto u vezi sa ostvarivanjem zdravstvene zaštite ili radi ocene privremene sprečenosti za rad
- osiguranom licu, ako zdravstvenu zaštitu ostvaruje u drugom mesu koje je udaljeno najmanje 30 km od njegovog mesta stanovanja
- osiguranom licu, upućenom na hemodijalizu, odnosno detetu osiguraniku upućenom na logopedске vežbe ili vežbe kod očnog lekara – u iznosu prevoza u istom ili drugom mestu nezavisno od udaljenosti

Pravo na naknadu pogrebnih troškova

Naknada pogrebnih troškova, u slučaju smrti osiguranika i članova njegove porodice, pripada licu koje izvrši sahranu .

Korišćenje ostalih vidova zdravstvene zaštite

- Hitna medicinska pomoć – pruža se u svakoj zdravstvenoj ustanovi kao i van zdravstvene ustanove sa ili bez uputa izabranog lekara i u slučaju kad osiguranik nije u mogućnosti da podnese dokaz o svojstvu osiguranika.
- Kućno lečenje – ostvaruje se u slučajevima kada oboleli ili povređeni zbog stanja u kome se nalazi ne može da koristi ambulantne usluge (nepokretan, ograničeno pokretan, febrilan i dr.), a smeštaj u bolnicu nije neophodan.

Ostvarivanje prava na ortotička i protetička sredstva

Osiguraniku se obezbeđuju proteze, ortopedska i druga pomagala, pomoćne i sanitarne sprave, stomato-protetska pomoć i stomatološki materijal, na teret sredstava obaveznog osiguranja u skladu sa propisanim uslovima i načinom kod organizacije sa kojom Zavod za zdravstveno osiguranje ima ugovor o izradi i isporuci ovih sredstava.

Izuzetno, osiguranik može, uz predhodno odobrenje filijale Zavoda za zdravstveno osiguranje, da nabavi protetičko ili ortotičko sredstvo kod drugih radnih organizacija, s tim što filijala Zavoda za zdravstveno osiguranje ne snosi troškove transporta.

Ukoliko osiguranik nabavi protetičko ili ortotičko sredstvo kod drugih radnih organizacija, filijala Zavoda za zdravstveno osiguranje priznaje troškove nabavke ortotičkih ili protetičkih sredstava u visini utvrđenoj za područje matične filijale.

Pravilnik o indikacijama za ortotička i protetička sredstva utvrđuje indikacije za protetička i ortotička pomagala, sanitarne sprave, očna, slušna i druga pomagala, standarde za materijale od kojih se izrađuju ova pomagala, rokovi trajanja ovih pomagala, rokovi za izradu pomagala, uslovi za izradu pomagala pre isteka utvrđenih rokova... Pomagala utvrđena ovim pravilnikom obezbeđuju se osiguranim licima Republičkog zavoda za zdravstveno osiguranje na teret sredstava obaveznog zdravstvenog osiguranja.

Pravilnik o određivanju ortotičkih, protetičkih i medicinskih sredstava – proizvoda koji se hirurški ugrađuju u organizam, na koje se ne plaća porez na promet proizvoda i dopunom ovog akta Pravilnikom o utvrđivanju dobara i usluga čiji se promet oporezuje po posebnoj stopi poreza na dodatu vrednost propisano je na nabavku kojih pomagala se ne plaća porez na promet.

Odluka o učešću osiguranih lica u troškovima zdravstvene zaštite propisuje vidove i iznose učešća u troškovima zdravstvene zaštite, oslobađanje od plaćanja učešća, kao i mesto i način naplate. Propisano je da se učešća oslobađaju sledeća osigurana lica:

- deca i školska deca do 18 godina starosti
- žena u toku trudnoće i porođaja i 6 meseci posle porođaja
- ratni vojni invalidi i civilni invalidi rata kojim je to svojstvo utvrđeno po republičkim propisima
- vojni invalidi kojim je to svojstvo utvrđeno po saveznim propisima i sa njima izjednačena lica, samo za lekove
- slepa lica i trajno nepokretna lica (oboleli od kvadriplegije, paraplegije, hemiplegije), kao i lica koja ostvaruju naknadu za tuđu negu i pomoć

Takođe, osigurana lica obolela od cerebralne paralize, multiple skleroze, progresivnih mišićnih bolesti, epilepsije i psihoza oslobađaju se učešća u troškovima zdravstvene zaštite koje se ostvaruje na osnovu zdravstvene knjižice i potvrde nadležnog organa, u zavisnosti od toga koje se pravo želi ostvariti.

Učešće se plaća za:

- lek sa Liste lekova
- zdravstvene usluge
- upotrebljena medicinska sredstva odnosno materijal u dijagnostici, lečenju i rehabilitaciji
- za izradu odnosno nabavku protetičkog i ortotičkog pomagala i sredstva
- druge vidove zdravstvene zaštite

Za ostvarivanje prava propisanih u sistemu zdravstvene zaštite i zdravstvenog osiguranja potrebno je da se zainteresovana lica obrate zdravstvenoj ustanovi - Domu zdravlja na teritoriji na kojoj imaju prebivalište odnosno boravište. nadležni organi u ovim ustanovama uputiće zainteresovana lica kako, na koji način i pod kojim uslovima mogu ostvariti prava iz domena zdravstvene zaštite i zdravstvenog osiguranja.

Oblast zdravstvene zaštite i zdravstvenog osiguranja regulisana je sledećim zakonskim i podzakonskim aktima:

Zakon o zdravstvenom osiguranju («Sl. gl. RS», broj 18/92, 26/93, 53/93, 67/93, 48/94, 25/96, 46/98, 54/99, 29/2001, 18/2002, 80/2002, 84/2004)

Zakon o zdravstvenoj zaštiti («Sl.gl. RS», broj 17/92, 26/92, 50/92, 52/93, 53/93, 67/93, 48/94, 25/96, 18/2002)

Pravilnik o uslovima i načinu ostvarivanja prava iz zdravstvenog osiguranja («Sl.gl. RS», broj 44/99, 37/2002, 62/2003, 1/2004, 43/2004)

Uredba o obimu i sadržaju zdravstvene zaštite stanovništva («Sl.gl. RS», broj 43/93)

Odluka o učešću osiguranih lica u troškovima zdravstvene zaštite («Sl.gl.RS», broj 83/2004)

Zakon o doprinosima za obavezno socijalno osiguranje («Sl.gl.RS», broj 84/2004)

VASPITANJE I OBRAZOVANJE

U Srbiji, celokupan sistem obrazovanja normiran je Zakonom o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, kao osnovnim zakonom, iz koga se može zaključiti da su deca sa smetnjama u razvoju, bilo koje vrste i kategorije, pravno izjednačena odnosno da im je pružena mogućnost, da se u skladu sa svojim sposobnostima, obrazuju i školuju.

U Republici Srbiji, obrazovanje i vaspitanje uređeno je Zakonom o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, kao sistemskim zakonom i odredbama Zakona o osnovnoj školi i odredbama Zakona srednjoj školi.

Krovnim zakonom uređeni su delatnost obrazovanja i vaspitanja koja se obavlja kao:

- predškolsko vaspitanje i obrazovanje
- osnovnoškolsko vaspitanje i obrazovanje
- srednješkolsko vaspitanje i obrazovanje
- univerzitetsko obrazovanje

Građani Republike Srbije jednaki su u ostvarivanju prava na obrazovanje i vaspitanje, bez obzira na pol, rasu, nacionalnu, versku i jezičku pripadnost, uzrast, fizičku i psihičku konstituciju, socijalno i kulturno poreklo, imovno stanje, političko opredeljenje ili drugo lično svojstvo.

U našem sistemu vaspitanja i obrazovanja manjim grupama dece i mladih sa smetnjama u razvoju pružena je mogućnost obrazovanja u vrtićima, osnovnim i srednjim školama, visokoškolskim ustanovama i na fakultetima, kao i u posebnim institucijama, gde su programi i metode vaspitno-obrazovnog rada prilagođeni određenim grupama u odnosu na specifičnost njihovih invalidnosti. U Republici Srbiji postoje posebne škole za decu sa smetnjama u psihofizičkom razvoju.

Predškolsko vaspitanje i obrazovanje

U Srbiji je u okviru osnovne zdravstvene službe obezbeđena i zdravstvena preventiva dojenčadi i sistematski pregledi za decu. Zato je lekar pedijatar najpre u mogućnosti da uoči odstupanja u mentalnom i telesnom razvoju beba. Kada se utvrdi odstupanje u mentalnom i telesnom razvoju beba, roditelji se upućuju u specijalizovane ustanove ili posebne zavode.

U predškolskom periodu najpotrebnije je da dete sa smetnjama u razvoju pregleda posebna grupa stručnjaka. Komisija za kategorizaciju daje nalaz i mišljenje. U nalazu se navode vrsta i stepen invalidnosti, kao i preporuka za najprimerniji način vaspitanja i obrazovanja deteta ometenog u razvoju. Deca ometena u razvoju u predškolskom uzrastu mogu da posećuju vrtiće i to razvojne grupe ili predškolska odeljenja u posebnim zavodima.

Osnovnoškolsko obrazovanje

Osnovnoškolsko obrazovanje obavezno je i besplatno. Lica sa smetnjama u razvoju, odrasli i lica sa posebnim sposobnostima imaju pravo na obrazovanje i vaspitanje koje uvažava njihove posebne obrazovne i vaspitne potrebe, u skladu sa ovim i posebnim zakonom.

Delatnost u osnovnom obrazovanju i vaspitanju obavlja osnovna škola, osnovna škola za obrazovanje odraslih, osnovna muzička, odnosno baletska škola i osnovna škola za obrazovanje učenika sa smetnjama u razvoju

Osnovna škola ostvaruje školski program, a može da ostvaruje i: prilagođen školski program za učenike i odrasle sa smetnjama u razvoju i poseban školski program za obrazovanje odraslih. Osnovno obrazovanje dece sa smetnjama u razvoju traje do osam godina i ostvaruje se u skladu sa školskim programom osnovne škole ili posebnim programom. Učenik ometen u razvoju može sticati osnovno obrazovanje i vaspitanje i posle navršanih 19 godina života.

Poseban zakon koji reguliše ovu oblast, Zakon o osnovnoj školi, propisuje sledeće:

Dete ometeno u razvoju stiče osnovno obrazovanje i vaspitanje u skladu sa ovim zakonom i upisuje se u školu na osnovu rešenja kojim se utvrđuje vrsta i stepen ometenosti u razvoju.

Deca ometena u razvoju, u smislu ovog zakona su:

- deca sa telesnim i čulnim oštećenjima (telesno invalidna, slepa i slabovida i gluva i nagluva deca)
- mentalno ometena deca (lako, umereno, teže i teško mentalno ometena deca)
- deca višestruko ometena u razvoju (sa dve i više ometenosti, deca sa autizmom i drugo)

Utvrđivanje vrste i stepena ometenosti u razvoju vrši se na osnovu predloga lekarske komisije. Roditelj je dužan da upiše dete u školu određenu konačnim rešenjem o razvrstavanju. Deca sa smetnjama u razvoju mogu da se školuju u redovnim školama, ali u školama sa prilagođenim programima i u posebnim zavodima. Roditelji deteta sa smetljama u razvoju mogu svog đaka da upišu redovnu osnovnu školu po teritorijalnom principu, dakle, najbliže mestu njihovog stanovanja. Ukoliko škola ne zadovoljava preduslove za neometano praćenje nastave takvog deteta, onda roditelji mogu da upišu dete u školu koja je navedena kao alternativa. Na želju roditelja ili mišljenje stručne komisije detetu se polazak u školu može pomeriti za jednu godinu, ukoliko se utvrdi da dete nije spremno za takav korak.

Deca sa smetnjama u razvoju imaju pravo na besplatan prevoz od škole do kuće i obrnuto.

Za učenike koji nisu u mogućnosti da pohađaju školu postoji i mogućnost sprovođenja nastave u kući.

Produžen boravak u osnovnoj školi takođe postoji kao jedna od mogućnosti za učenika sa smetnjama u razvoju koji pohađa osnovnu školu.

Srednješkolsko obrazovanje i vaspitanje

Srednješkolsko obrazovanje i vaspitanje podrazumeva - srednju školu, i to: gimnaziju (opšta i specijalizovana), stručnu školu, mešovitu školu, umetničku škola, srednja škola za obrazovanje odraslih i srednja škola za učenike sa smetnjama u razvoju.

Zakonom o srednjem obrazovanju propisana je mogućnost srednjeg obrazovanja odnosno obrazovanje i osposobljavanje za rad redovnih učenika ometenih u razvoju. U školu za učenike ometene u razvoju upisuje se dete na osnovu rešenja kojim se utvrđuje vrsta i stepen ometenosti u razvoju, a koje donosi opštinska uprava u skladu sa zakonom.

Republika obezbeđuje besplatno obrazovanje za redovne učenike srednjih škola. Vanredni učenik srednje škole plaća školarinu u visini koju utvrđuje škola, uz saglasnost Ministarstva.

Srednješkolsko obrazovanje učenika sa smetnjama u razvoju traje dve, tri ili četiri godine, u skladu sa školskim programom opšte, srednje stručne škole ili srednje škole za učenike sa smetnjama u razvoju.

Univerzitetsko obrazovanje

Zakonom o Univerzitetu Republike Srbije uređena je delatnost univerziteta i fakulteta, odnosno akademije umetnosti, njihova organizacija, autonomija, upravljanje i način finansiranja.

Za studente važi pravilo da se mogu upisti na one studijske grupe za koje ispunjavaju opšte uslove za upis.

Pravo na republičku stipendiju imaju učenici srednjih škola, viših stručnih škola i fakulteta. Osnovni kriterijumi za dobijanje stipendije su visina prihoda po članu domaćinstva, uspeh na studijima, odnosno školski uspeh i godina studiranja odnosno, razred srednje škole.

Studenti sa smetnjama u razvoju, mogu da ostvare i pravo na boravak u studentskom domu (za studente sa smetnjama u razvoju "Mika Mitrović"). Za ostvarivanje ovog prava potrebno je da student preda odgovarajuću lekarsku dokumentaciju, lekarskoj komisiji u okviru Studentske poliklinike.

Osim prava na smeštaj u studentski dom za studente ometene u razvoju, student može ostvariti pravo na pratioca koji bi s njim boravio u domu za vreme studija. Za ostvarivanje ovog prava, takođe je potrebna odluka lekarske komisije.

Subvencioniranje ishrane studenata se realizuje tokom cele školske, odnosno studentske godine, u vreme trajanja predavanja i studijskih obaveza.

U trenutku kada roditelji primete bilo kakav problem u razvoju deteta, neophodno je da se obrate lekaru koji prati njihovo dete, a koji će najbolje proceniti o čemu je reč i ukoliko je potrebno uputiti dete u neku drugu ustanovu ili na specijalistički pregled.

Oblast vaspitanja i obrazovanja regulisana je sledećim zakonima:

Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja ("Službeni glasnik RS", br. 62/2003, 64/2003, 58/2004, 62/2004)

Zakon o osnovnoj školi ("Službeni glasnik RS", br. 50/92, 53/93, 67/93, 48/94, 66/94, 22/2002, 62/2003)

Zakon o srednjoj školi ("Službeni glasnik RS", br. 50/92, 53/93, 67/93, 48/94, 24/96, 23/2002, 25/2002, 62/2003, 64/2003)

ZAPOŠLJAVANJE I RADNI ODNOSI

Pravo na rad je pravo koje omogućava svakom pojedincu da unapređuje svoje sposobnosti i razvije se u kreativnu osobu. Pravo na rad zagarantovano je Ustavnom poveljom Državne zajednice Srbija i Crna Gora, i Ustavom Republike Srbije, i odnosi se i na osobe sa invaliditetom.

Profesionalna rehabilitacija i radno osposobljavanje lica sa invaliditetom je oblast koja ima veliki značaj za poboljšanje uslova života osoba sa invaliditetom.

U Republici Srbiji je oblast radnog osposobljavanja i zapošljavanja invalida regulisana Zakonom o radnom osposobljavanju i zapošljavanju invalida iz 1996. godine. Isto tako, Zakon o radu sadrži odredbe kojima se štite osobe sa invaliditetom.

Zakonom o radnom osposobljavanju i zapošljavanju invalida uređuje se radno osposobljavanje i zapošljavanje invalida i lica ometenih u razvoju.

Radno osposobljavanje i zapošljavanje invalida, obuhvata:

- decu i omladinu ometenu u razvoju koja ne mogu da steknu obrazovanje i vaspitanje po planovima i programima obrazovanja i vaspitanja za učenike ometene u razvoju
- decu i omladinu ometenu u razvoju koja stiču obrazovanje i vaspitanje po planovima i programima obrazovanja i vaspitanja za učenike ometene u razvoju
- invalide rada, po propisima o penzijskom i invalidskom osiguranju, koji ne mogu da se prekvalifikuju ili dokvalifikuju, odnosno zaposle pod opštim uslovima
- invalide s preostalom radnom sposobnošću, koji ne mogu da se obrazuju, odnosno zaposle pod opštim uslovima.

Preduzeće za radno osposobljavanje i zapošljavanje invalida (u daljem tekstu: preduzeće) može se osnovati i obavljati delatnost pod uslovom da ima:

- najmanje 40% invalida od ukupnog broja zaposlenih
- odgovarajući prostor
- odgovarajuću tehničku i drugu opremu za radno osposobljavanje i rad invalida
- zaposlena stručna lica za radno osposobljavanje invalida u zavisnosti od broja invalida i vrste njihove invalidnosti, i to najmanje:
 - jednog zaposlenog koji prema propisima iz oblasti obrazovanja ispunjava uslove za nastavnika praktične nastave za struke i zanimanja za koje se radno osposobljavaju invalidi
 - jednog zaposlenog koji ima jedno od sledećih stručnih zvanja: diplomirani sociolog, diplomirani psiholog, diplomirani pedagog ili diplomirani defektolog

Bliži uslovi za rad preduzeća utvrđuju se opštim aktom preduzeća, zavisno od obima i vrste delatnosti koju obavlja, odnosno zavisno od broja invalida i vrste njihove invalidnosti.

Na opšti akt saglasnost daje ministarstvo nadležno za poslove rada, uz prethodno pribavljeno mišljenje ministarstva nadležnog za poslove obrazovanja i ministarstva nadležnog za poslove zdravlja.

Preduzeće može u okviru svoje delatnosti da obavlja poslove praktične nastave za invalide - učenike srednjih škola koji stiču vaspitanje i obrazovanje po planovima i programima obrazovanja i vaspitanja za učenike ometene u razvoju.

Preduzeće donosi program radnog osposobljavanja invalida koji, naročito, sadrži:

- opis posla i pojedinih operacija
- način praktičnog i teorijskog radnog osposobljavanja
- uslove za praktično radno osposobljavanje
- trajanje radnog osposobljavanja.

Na ovaj program saglasnost daje ministarstvo nadležno za poslove obrazovanja. Za vreme radnog osposobljavanja invalid ne zasniva radni odnos.

Međusobna prava i obaveze između preduzeća i drugog pravnog, odnosno fizičkog lica koje upućuje invalida na radno osposobljavanje i zapošljavanje i bliži uslovi i način ostvarivanja programa radnog osposobljavanja, uređuju se ugovorom.

Ugovor može se zaključiti i između preduzeća i invalida.

Preduzeće izdaje invalidu uverenje o završenom radnom osposobljavanju i određuje poslove koje može da obavlja u zavisnosti od psihofizičkih sposobnosti.

Preduzeća za radno osposobljavanje i zapošljavanje invalida mogu se udruživati međusobno i sa drugim preduzećima i ustanovama radi ostvarivanja interesa zbog kojih se udružuju.

Invalid zasniva radni odnos u preduzeću bez javnog oglašavanja, uz posredovanje organizacije nadležne za poslove zapošljavanja.

Invalid može da obavlja poslove za koje je zasnovao radni odnos kod kuće, pod uslovom da se ti poslovi mogu obavljati kod kuće.

Preduzeće je dužno da izveštava pravno i fizičko lice koje je invalida uputilo na radno osposobljavanje, odnosno zapošljavanje o rezultatima radnog osposobljavanja, odnosno zapošljavanja.

Preduzeću se obezbeđuju sredstva za radno osposobljavanje invalida, u skladu sa zakonom.

Radni odnosi

Što se tiče ostvarivanja prava iz radnog odnosa, Zakon o radu pruža sledeće normative:

Zaposleni ima pravo na odgovarajuću zaradu, bezbednost i zaštitu zdravlja na radu, zdravstvenu zaštitu, zaštitu ličnog integriteta i druga prava u slučaju bolesti, smanjenja ili gubitka radne sposobnosti i starosti, materijalno obezbeđenje za vreme privremene nezaposlenosti, kao i pravo na druge oblike zaštite, u skladu sa zakonom i opštim aktom.

Zaposleni mlađi od 18 godina i zaposleni invalid imaju pravo na posebnu zaštitu. Lice koje traži zaposlenje, kao i zaposleni, ne može se stavljati u nepovoljniji položaj u odnosu na druge, bez obzira na pol, rođenje, jezik, rasu, nacionalnu pripadnost,

veroisповest, брачни status, породичне обавезе, политичко или друго уверење, социјално порекло, имовинско stanje, чланство у политичким организацијама, синдикатима или неко друго лично својство.

Iako je zakonodavac овде propustio da izričito zabrani diskriminaciju po osnovu invalidnosti, pojam «neko drugo lično svojstvo» može se tumačiti tako da se odnosi na invaliditet. Invalidna lica zasnivaju radni odnos pod uslovima i na način utvrđen ovim zakonom, ako posebnim zakonom nije drukčije određeno.

Jedan od roditelja deteta kome je neophodna posebna nega zbog teškog stepena psihofizičke ometenosti, osim za slučajeve predviđene propisima o zdravstvenom osiguranju, ima pravo da, po isteku porodijskog odsustva i odsustva sa rada radi nege deteta, odsustvuje sa rada ili da radi sa polovinom punog radnog vremena, najduže do navršenih pet godina života deteta.

Pravo utvrđuje nadležni organ za ocenu stepena psihofizičke ometenosti deteta, u skladu sa propisima o društvenoj brizi o deci.

Za vreme odsustvovanja sa rada, zaposleni ima pravo na naknadu zarade, u skladu sa propisima o društvenoj brizi o deci.

Za vreme rada sa polovinom punog radnog vremena, u zaposleni ima pravo na zaradu u skladu sa opštim aktom ili ugovorom o radu, a za drugu polovinu punog radnog vremena naknadu zarade u skladu sa propisima o društvenoj brizi o deci.

Roditelj ili staratelj, odnosno lice koje se stara o osobi oštećenoj cerebralnom paralizom, dečjom paralizom, nekom vrstom plegije ili oboleloj od mišićne distrofije i ostalih teških oboljenja, na osnovu mišljenja nadležnog zdravstvenog organa, može na svoj zahtev da radi sa skraćenim radnim vremenom, ali ne kraćim od polovine punog radnog vremena.

Zaposleni koji radi sa skraćenim radnim vremenom ima pravo na odgovarajuću zaradu, srazmerno vremenu provedenom na radu, u skladu sa zakonom, opštim aktom ili ugovorom o radu.

Zaposlenom invalidu rada, u skladu sa propisima o penzijskom i invalidskom osiguranju, poslodavac je dužan da obezbedi obavljanje poslova prema preostaloj radnoj sposobnosti.

Zaposlenom kod koga je, u skladu sa propisima o penzijskom i invalidskom osiguranju, utvrđeno da postoji opasnost od nastanka invalidnosti na određenim poslovima, poslodavac je dužan da obezbedi obavljanje drugog odgovarajućeg posla. Poslodavac može zaposlenom koji odbije da prihvati posao, da otkáže ugovor o radu.

Nezaposleni invalid, može da ostvari pravo na:

- stručnu pomoć pri utvrđivanju preostale radne sposobnosti i izboru zanimanja
- procenu radne sposobnosti odnosno utvrđivanje poslova koje, prema preostaloj radnoj sposobnosti, vrši ovlašćena zdravstvena organizacija na osnovu posebnog ugovora zaključenog sa Nacionalnom službom za zapošljavanje. Nezaposlena osoba sa invaliditetom koja je upućena na procenu radne sposobnosti ima pravo na nadoknadu troškova za sebe i pratioca ako je odobren, od mesta prebivališta do sedišta ovlašćene zdravstvene organizacije
- profesionalnu rehabilitaciju

Ovo pravo ostvaruje nezaposleni invalid sticanjem znanja i veština neophodnih za zapošljavanje invalida prema preostaloj radnoj sposobnosti. Nacionalna služba

za zapošljavanje upućuje osobu sa invaliditetom na dodatno obrazovanje i obuku radi stvaranja mogućnosti za zapošljavanje i samozapošljavanje invalida. Nezaposleni invalid dužan je da prihvati dodatno obrazovanje i obuku na koju ga uputi Nacionalna služba za zapošljavanje, a radi zapošljavanja, stvaranja mogućnosti za zapošljavanje i samozapošljavanja

- učešće u finansiranju programa zapošljavanja invalida

Zapošljavanje osoba sa invaliditetom (na osnovu procene radne sposobnosti osobe) vrši se posredstvom Nacionalne službe za zapošljavanje Republike Srbije odnosno u filijali ove službe na teritoriji prebivališta kojoj se prijavljuju za rad (zaposlenje) zainteresovane osobe sa invaliditetom.

Nadležni u Nacionalnoj službi (filijali) uputiće zainteresovane na koji način mogu ostvariti svoja zakonska prava.

Zapošljavanje osoba sa invaliditetom realizuje se kroz tzv. aktivne mere politike zapošljavanja, čime se staje na put diskriminaciji osoba sa invaliditetom u proceduri ostvarivanja prava na rad.

Zakonom koji propisuje rad osoba sa invaliditetom, obuhvaćeni su invalidi i osobe sa smetnjama u razvoju.

Oblast zapošljavanja osoba sa invaliditetom regulisana je brojnim zakonskim i podzakonskim aktima:

Zakon o radu («Sl. gl. RS», broj 70/01, 73/01)

Zakon o radnom osposobljavanju i zapošljavanju i zapošljavanju invalida («Sl. gl. RS, broj 25/96)

Zakon o zaštiti na radu («Sl. gl. RS», broj 42/91, 53/93, 67/93, 48/94, 42/98)

Pravilnik o korišćenju sredstava Nacionalne službe za zapošljavanje («Sl. gl. RS», broj 88/2004)

PENZIJSKO I INVALIDSKO OSIGURANJE

Sistem penzijskog i invalidskog osiguranja u Srbiji zasniva se na finansiranju penzija, što znači da svi koji rade i ostvaruju prihod, po principu obaveznosti, izdvajaju kroz doprinose sredstva za finansiranje penzija i drugih prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja. Suštinski smisao ovog osiguranja je da se materijalna i socijalna sigurnost obezbeđuje radom do nastanka nekih od rizika koji su kao takvi definisani u sistemu penzijskog i invalidskog osiguranja.

Penzijsko i invalidsko osiguranje obezbeđuje i sprovodi Fond za penzijsko-invalidsko osiguranje (Fond PIO), i filijale Fonda kod kojih je osiguranik bio osiguran.

Penzijsko i invalidsko osiguranje obuhvata:

- obavezno penzijsko i invalidsko osiguranje (koje se uređuje Zakonom o PIO)

- dobrovoljno penzijsko i invalidsko osiguranje (osiguranje kojim se na osnovu ugovora mogu obezbediti prava iz obaveznog PIO ili veći obim tih prava)

Obavezno osigurana lica (osiguranici) su:

- zaposleni
- lica koja samostalno obavljaju delatnost
- poljoprivrednici

Obavezno penzijsko-invalidsko osiguranje

Obaveznim penzijskim i invalidskim osiguranjem obezbeđuju se prava za slučaj:

- starosti-starosna penzija
- invalidnosti-invalidska penzija
- smrti - porodična penzija i pravo na naknadu pogreni troškova
- telesnog oštećenja prouzrokovanog na radu ili profesionalnom bolešću

Starosna penzija

Pravo na starosnu penziju mogu ostvariti:

- muškarci sa navršenih 63 odnosno žene sa navršenih 58 godina života i najmanje 20 godina penzijskog staža
- muškarci sa navršenih 65 odnosno žene sa navršenih 60 godina života i najmanje 15 godina staža osiguranja
- muškarci sa navršenih 40 odnosno žene sa navršenih 35 godina staža osiguranja i najmanje 53 godine života

Invalidska penzija

Za sticanje prava na invalidsku penziju, potrebno je da kod osiguranika nastane potpuni gubitak radne sposobnosti zbog promena u zdravstvenom stanju prouzrokovanih povredom na radu, profesionalnom bolešću, povredom van rada ili bolešću, koje se ne mogu otkloniti lečenjem ili medicinskom rehabilitacijom.

Znači, invalidnost postoji samo ako dođe do potpunog gubitka radne sposobnosti, a gubitak sposobnosti vezuje se za bilo koji posao. Promene u zdravstvenom stanju moraju biti trajne prirode.

Povredom na radu smatra se povreda koja se dogodila u prostornoj, vremenskoj i uzročnoj povezanosti sa obavljanjem posla osiguranika.

Profesionalne bolesti jesu određene bolesti prouzrokovane neposrednim uticajem procesa i uslova rada na radnim mestima odnosno poslovima koje osiguranik obavlja.

Prava za slučaj invalidnosti i telesnog oštećenja prouzrokovanih povredom na radu ili profesionalnom bolešću ostvaruju:

- lica koja obavljaju privremene i povremene poslove preko omladinskih zadruga do navršenih 26 godina života, ako su na školovanju
- lica koja se nalaze na stručnom osposobljavanju, dokvalifikaciji ili prekvalifikaciji, koja uputi organizacija nadležna za zapošljavanje
- učenici i studenti kada se, u skladu sa zakonom, nalaze na obaveznom proizvodnom radu, profesionalnoj praksi ili praktičnoj nastavi

- lica koja se nalaze na izdržavanju kazne zatvora dok rade u privrednoj jedinici ustanove za izdržavanje kazne zatvora (radionica, radilište i sl.) i na drugom mestu rada
- lica koja, u skladu sa propisima, obavljaju određene poslove po osnovu ugovora o volonterskom radu.

Porodična penzija

U slučaju smrti osiguranika, penzijskim i invalidskim osiguranjem obezbeđuje se članovima uže porodice materijalna i socijalna sigurnost kroz pravo na porodičnu penziju.

Pravo na porodičnu penziju mogu ostvariti članovi porodice:

- umrlog osiguranika koji je navršio najmanje pet godina staža osiguranja ili je ispunio uslove za invalidsku penziju
- umrlog korisnika starosne ili invalidske penzije

Članovima uže porodice smatraju se:

- bračni drug
- deca (bračna i vanbračna)- dete stiče pravo na porodičnu penziju i ona mu pripada do navršenih 15 godina života, a posle navršenih 15 godina života dete stiče pravo na porodičnu penziju i ona mu pripada do završetka školovanja, ali najdocije do navršenih 20 godina života, ako pohađa srednju školu, 23 godina života, ako pohađa višu školu i 26 godina života, ako pohađa fakultet
- roditelji (koje je osiguranik izdržavao)
- razvedeni bračni drug (bračni drug iz razvedenog braka, ako mu je sudskom presudom utvrđeno pravo na izdržavanje)

Dete stiče pravo na porodičnu penziju i ona mu pripada dok traje nesposobnost za samostalan život i rad, nastala posle uzrasta do koga se deci obezbeđuje pravo na porodičnu penziju, a pre smrti osiguranika odnosno korisnika prava, pod uslovom da ga je osiguranik odnosno korisnik prava izdržavao do svoje smrti.

Detetu kome je školovanje prekinuto zbog bolesti, pravo na porodičnu penziju pripada i za vreme bolesti do navršenih godina života kao i iznad tih godina, ali najviše za onoliko vremena koliko je zbog bolesti izgubilo od školovanja.

Detetu kome je školovanje prekinuto zbog upućivanja na odsluženje vojnog roka u skladu sa propisima kojima se uređuje vojna obaveza, pravo na porodičnu penziju pripada i za vreme odsluženja vojnog roka, a najduže do navršene 27 godine života.

Invalidno dete, u skladu sa propisima o razvrstavanju dece ometene u razvoju, stiče pravo na porodičnu penziju i posle prestanka zaposlenja, odnosno obavljanja samostalne delatnosti.

Novčana naknada za telesno oštećenje prouzrokovano povredom na radu, odnosno profesionalnom bolešću

Telesno oštećenje postoji kad kod osiguranika nastane gubitak, bitnije oštećenje ili znatnija onesposobljenost pojedinih organa ili delova tela, što otežava normalnu

aktivnost organizma i iziskuje veće napore u ostvarivanju životnih potreba, bez obzira na to da li prouzrokuje ili ne prouzrokuje invalidnost. Pravo na novčanu naknadu za slučaj telesnog oštećenja može se ostvariti samo ukoliko je telesno oštećenje nastalo usled povrede na radu ili profesionalne bolesti.

Osiguranik kod koga telesno oštećenje prouzrokovano povredom na radu ili profesionalnom bolešću iznosi najmanje 30%, stiče pravo na novčanu naknadu.

Telesna oštećenja razvrstavaju se prema težini u osam stepeni, i to tako što prvi stepen oštećenja predstavlja 100% telesnog oštećenja, a osmi stepen 30% telesnog oštećenja.

Kada kod osiguranika kod koga je ranije nastalo telesno oštećenje prouzrokovano povredom na radu ili profesionalnom bolešću ispod 30% dođe do pogoršanja tog telesnog oštećenja ili nastane nov slučaj telesnog oštećenja prouzrokovano povredom na radu ili profesionalnom bolešću, tako da ukupno telesno oštećenje iznosi 30% ili više, osiguranik stiče pravo na novčanu naknadu za telesno oštećenje u odgovarajućem procentu prema novom stepenu telesnog oštećenja koji se određuje na osnovu novog stanja ukupnog telesnog oštećenja.

Ostvarivanje prava iz penzijsko-invalidskog osiguranja

Prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja (prava za slučaj invalidnosti i prava po osnovu smrti prouzrokovana povredom na radu) ostvaruju se kod Fonda kod koga je osiguranik poslednji put bio osiguran ili kod Fonda kod koga je navršen pretežan staž osiguranja (starosna penzija).

Fond kod koga je osiguranik poslednji put bio osiguran nadležan je i kad se prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja ostvaruju po osnovu međunarodnih ugovora.

Zahtev za ostvarivanje prava na penziju podnosi se Fondu kod koga je osiguranik poslednji put bio osiguran.

Ako je invalidnost odnosno smrt osiguranika prouzrokovana povredom na radu ili profesionalnom bolešću, invalidska odnosno porodična penzija ostvarena po tom osnovu u celosti pada na teret Fonda kod koga je pravo ostvareno.

U postupku Fond je dužan da osiguranicima i korisnicima prava pruža stručnu pomoć.

Korisnik prava je dužan da Fondu blagovremeno prijavi promenu koja je od uticaja na pravo odnosno obim korišćenja prava.

Kada je za rešavanje o pravu iz penzijskog i invalidskog osiguranja potrebno utvrđivanje postojanja invalidnosti, telesnog oštećenja, uzroka invalidnosti i telesnog oštećenja, potpune nesposobnosti za rad i nesposobnosti za samostalan život i rad, Fond utvrđuje te činjenice na osnovu nalaza, mišljenja i ocene organa veštačenja čije se obrazovanje i način rada uređuje opštim aktom Fonda. Nalaz, mišljenje i ocena podleže kontroli koju vrši organ fonda utvrđen opštim aktom. U obavljanju kontrole, može se dati saglasnost ili primedba. Primedba kojom se ukazuje na uočene nedostatke i daje uputstvo za njihovo otklanjanje, obavezna je za organe koji su vršili veštačenje.

Postupak za ostvarivanje prava na novčanu naknadu za telesno oštećenje pokreće se na zahtev osiguranika odnosno korisnika prava, na osnovu medicinske dokumentacije. Postupak za ostvarivanje prava na novčanu naknadu za telesno oštećenje pokreće se i po službenoj dužnosti na osnovu mišljenja organa veštačenja datog prilikom veštačenja o invalidnosti, u skladu sa opštim aktom fonda.

Promene u stanju invalidnosti koje su od uticaja na pravo na invalidsku penziju priznate pravosnažnim rešenjem, utvrđuju se u postupku pokrenutom na zahtev osiguranika, odnosno po službenoj dužnosti.

Fond određuje obavezan kontrolni pregled korisnika prava, najkasnije u roku od tri godine od dana utvrđivanja invalidnosti, osim u slučajevima predviđenim opštim aktom Fonda.

Penzije i novčane naknade utvrđuju se u mesečnom iznosu i isplaćuju unazad.

Prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja prestaju kada, u toku njihovog korišćenja, prestanu da postoje uslovi za sticanje i ostvarivanje tih prava.

Prava prestaju i kad korisnik ostvari pravo iz ovog osiguranja kod organizacije za obavezno penzijsko i invalidsko osiguranje države koja je formirana na području prethodne Jugoslavije, ako međunarodnim ugovorom nije drugačije određeno.

Kada se pravo na invalidsku penziju ostvaruje posle prestanka zaposlenja odnosno osiguranja, a invalidnost je postojala pre podnošenja zahteva, invalidska penzija isplaćuje se od dana nastanka invalidnosti, ali najviše za šest meseci unazad od dana podnošenja zahteva.

Postupak za ostvarivanje prava po osnovu invalidnosti pokreće fond na zahtev osiguranika na osnovu predloga za utvrđivanje invalidnosti. Predlog daje izabrani lekar, u skladu sa zakonom, a saglasnost na predlog daje lekarska komisija u zdravstvenoj ustanovi.

Ako ne postoji saglasnost komisije, troškove postupka snosi osiguranik koji je podneo zahtev.

Novčana naknada za telesno oštećenje isplaćuje se od dana nastanka telesnog oštećenja, ali najviše za šest meseci unazad od dana podnošenja zahteva, ako je telesno oštećenje postojalo pre podnošenja zahteva.

Osiguranik odnosno korisnik prava na novčanu naknadu za telesno oštećenje koji po posebnim propisima stekne pravo na novčanu naknadu po osnovu istog telesnog oštećenja može po sopstvenom izboru da koristi samo jedno od tih prava, ako posebnim propisima nije drukčije određeno.

Za ostvarivanje prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja nadležan je Fond za penzijsko i invalidsko osiguranje (filijala Fonda) kod koga je osiguranik bio osiguran u momentu sticanja osnova invalidnosti, kojima se sva zainteresovana lica mogu obratiti za ostvarivanje prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja.

Penzijsko invalidsko osiguranje definisano je zakonskim i podzakonskim aktima: Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju ("Službeni glasnik RS", br. 34/2003, 64/2004, 84/2004))

PORESKO PRAVNI SISTEM

U pravnom sistemu Srbije, osobe sa invaliditetom podležu oslobađanju od plaćanja raznih poreskih i carinskih opterećenja.

Ovakvim načinom regulisanja, olakšice u sistemu plaćanja, ostvaruju se na osnovu Zakona o porezu na promet koji propisuje (između ostalog) da se porez na promet proizvoda, odnosno **porez na promet usluga, ne plaća na:**

- lekove koji su navedeni u listi lekova koji se propisuju i izdaju na teret sredstava za zdravstveno osiguranje
- materijal za dijalizu
- krv i krvne produkte
- ortotička i protetička sredstva
- medicinska sredstva – proizvodi koji se hirurški ugrađuju u organizam

Poreska oslobođenja

Porez na promet usluga ne plaća se na usluge iz oblasti zdravstva, nauke, kulture, obrazovanja (osnovnog, srednjeg, višeg i visokog), socijalne zaštite i sporta.

Zakon o porezu na dobit preduzeća propisuje da se oslobađa plaćanja poreza na dobit preduzeća, preduzeće za radno osposobljavanje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje invalidnih lica, srazmerno učešću tih lica u ukupnom broju zaposlenih.

Zakon o porezu na upotrebu, držanje i nošenje dobara propisuje da su vlasnici putničkih automobila i motocikala - vojni invalidi, civilni invalidi rata i invalidi rada sa 80 ili više procenata telesnog oštećenja, ili kod kojih postoji telesno oštećenje koje ima za posledicu nesposobnost donjih ekstremiteta nogu od 60 ili više procenata, oslobođeni su plaćanja poreza na upotrebu motornih vozila prilikom plaćanja registracije, produženja registracije i zamene registarskih tablica motornih vozila. Ovo pravo ostvaruje prilikom registracije motornog vozila na taj način što se uz potrebnu dokumentaciju prilaže i potvrda nadležnog organa kojom se dokazuje status invalidnosti.

Zakonom o porezu na imovinu propisano je da se porez na imovinu ne plaća na prava na nepokretnosti ukoliko se te nepokretnosti koriste za prosvetne, kulturne, naučne, socijalne, zdravstvene, humanitarne ili sportske svrhe. Plaćanja ovog poreza oslobođen je imalac prava na nepokretnosti. Za ostvarivanje ovog prava, potrebno je da se zainteresovana lica obrate poreskoj upravi na teritoriji na kojoj se nalazi nepokretnost koja se koristi u humanitarne ili druge svrhe koje predstavljaju osnov za ostvarivanje ovog oslobađanja.

Prema Carinskom zakonu **osobe sa invaliditetom mogu ostvariti pravo na oslobađanje plaćanja uvoznih dažbina** i to:

- invalidi- na ortopedska i druga pomagala koja služe kao zamena telesnih organa koji nedostaju, odnosno oštećenih telesnih organa i na rezervne delove i potrošni materijal za korišćenje tih pomagala, osim na putničke automobile, koje unesu ili prime iz inostranstva za ličnu upotrebu
- invalidi druge i treće kategorije invalidnosti, kao i lica čiji stepen invaliditeta odgovara invaliditetu prve i druge kategorije, koji se posle sprovedene profesionalne rehabilitacije osposobe za određenu delatnost - na opremu za vršenje te delatnosti koja se ne proizvodi u Srbiji
- organizacije lica sa posebnim potrebama (gluvi i nagluvi, slepi i slabovidni, distrofičari, paraplegičari, oboleli od neuromišićnih bolesti i dr.), odnosno članovi tih organizacija - na specifičnu opremu, uređaje i instrumente i na njihove

- rezervne delove i na potrošni materijal za korišćenje te opreme koji se ne proizvode u Srbiji
- građani na specifičnu opremu, uređaje i instrumente za zdravstvo i na rezervne delove i potrošni materijal za korišćenje te opreme, za ličnu upotrebu, koji se ne proizvode u Srbiji.

Oslobođenje pravnih i drugih lica od plaćanja uvoznih dažbina

Oslobođeni su od plaćanja uvoznih dažbina sledeća pravna lica:

- organizacije Crvenog krsta - na robu koju uvezu iz inostranstva, koja se ne proizvodi u Srbiji, a koja služi za izvršavanje njihovih humanitarnih zadataka
- preduzeća za profesionalno osposobljavanje i zapošljavanje invalida - na opremu i rezervne delove koji se ne proizvode u zemlji, a koriste se za profesionalno osposobljavanje i radno angažovanje invalida

Pravilnik o ostvarivanju prava na poreska izuzimanja za primanja po osnovu pomoći

zbog uništenja ili oštećenja imovine, organizovane socijalne i humanitarne pomoći, stipendija i kredita učenika i studenata, hranarina sportista amatera i prava na poresko oslobođenje za primanja po osnovu solidarne pomoći za slučaj bolesti propisuje oslobađanje od plaćanja poreza po osnovu organizovane socijalne i humanitarne pomoći koje se može ostvariti na primanja koja imaju karakter socijalnog i humanitarnog davanja, odnosno pomoći za saniranje i ublažavanje posledica teško narušene socijalne sigurnosti i teške humanitarne situacije određenog lica ili grupe lica, iz sredstava:

- humanitarnih organizacija (Crveni krst i dr.)
- državnih organa i organizacija i organa lokalne samouprave, društvenih organizacija i udruženja građana, registrovanih kod nadležnih organa i razvrstana u humanitarne i socijalne organizacije, sa delatnošću pružanja pomoći svojim članovima i drugim kategorijama socijalno ugroženih građana (npr: udruženja za pomoć zdravstveno hendikepiranim licima, udruženja za pomoć nezbrinjutoj deci, raseljenim i prognanim licima i drugim licima koja se nalaze u stanju socijalne potrebe i sl.)
- koja su obezbeđena organizovanom akcijom prikupljanja, sa učešćem, po pravilu, više davalaca - donatora, najčešće uz podršku sredstava informisanja, odnosno humanitarnih organizacija - uplatom na poseban namenski otvoren žiro račun lica za:
 - lečenje (operaciju i sl.) u inostranstvu, ako se, prema mišljenju nadležnog državnog organa ili referentne zdravstvene ustanove, odnosno komisije lekara specijalista odgovarajuće struke, lečenje (operacija i sl.) ne može uspešno ostvariti u Srbiji
 - nabavku lekova ili pomagala (protetička ili ortotička sredstva, sanitarne sprave, očna, slušna i druga pomagala) u zemlji ili u inostranstvu, ako je njihovo korišćenje u postupku lečenja, odnosno održavanja telesnih sposobnosti

neophodno prema priloženoj medicinskoj dokumentaciji i ako prema mišljenju nadležnog organa, odnosno zdravstvene ustanove nesporno proizilazi da se ne mogu obezbediti na teret troškova obaveznog zdravstvenog osiguranja u zemlji ili da uopšte nema mogućnosti za njihovu nabavku u zemlji

- koja su obezbeđena inostranim donacijama, po pravilu namenski opredeljenim za rešavanje socijalnih problema i humanitarno zbrinjavanje određenih lica ili određene populacije.

Pravo na poresko izuzimanje po osnovu organizovane socijalne i humanitarne pomoći ne ostvaruje se za isplate, odnosno davanja koja poslodavac vrši zaposlenim po osnovu radnog odnosa i drugih oblika rada upodobljenih radnom odnosu, nezavisno od finansijskog stanja u kome se nalaze poslodavac i zaposleni kod njega.

Ostvarivanje prava na poresko oslobođenje solidarne pomoći za slučaj bolesti

Poresko oslobođenje za primanja po osnovu solidarne pomoći za slučaj bolesti, koju isplaćuje poslodavac za zaposlenog ili člana njegove porodice, može se ostvariti:

- **za slučaj bolesti** - ako na osnovu medicinske dokumentacije, izdate od strane referentne zdravstvene ustanove, odnosno lekarske komisije ili od izabranog lekara i lekara odgovarajuće specijalnosti, koju je dužan da podnese zaposleni za sebe ili za člana njegove porodice, nesporno proizilazi: da se radi o bolesti koja iziskuje veće troškove u postupku dijagnosticiranja (snimanje skenerom, magnetna rezonanca, lekarski pregledi i dr.), odnosno veće troškove lečenja (operativni zahvati, lekovi i dr.) ili saniranja, odnosno održavanja zdravstvenog stanja i radne sposobnosti (ortopedska i druga pomagala i dr.); da je u postupku izlečenja, odnosno saniranja bolesti (postoperativni period kod ortopedskih, srčanih i drugih operacija, saniranje drugih zdravstvenih oboljenja, invalidnost i dr.) neophodna medicinska rehabilitacija u ambulatno-polikliničkoj ili stacionarnoj ustanovi, koja se ne može obezbediti, odnosno finansirati iz sredstava obaveznog zdravstvenog osiguranja
- **za slučaj zdravstvene rehabilitacije** - upućivanjem zaposlenih, izloženih posebnim zdravstvenim rizicima na radu, hronično premorenih i fizički iscrpljenih, na zdravstveno-preventivni odmor i na ranu rehabilitaciju, u cilju zaštite zdravlja i sprečavanja profesionalnih oboljenja, u skladu sa propisima koji uređuju zdravstvenu zaštitu i zaštitu na radu
- **za slučaj invalidnosti** - ako invalidnost (gubitak ili trajno smanjenje sposobnosti za rad), koja je utvrđena od strane nadležnog organa rešenjem o invalidnosti, zahteva povećane troškove u funkciji održavanja zdravstvenih, profesionalnih i radnih sposobnosti.

Isplata solidarne pomoći za slučaj bolesti, uz propisano poresko oslobođenje, može se vršiti ako je osnov za davanje takve pomoći sadržan u kolektivnom ugovoru, odnosno drugom opštem aktu poslodavca i ako je o davanju pomoći doneta odluka nadležnog organa poslodavca.

Prilikom isplate solidarne pomoći za slučaj bolesti, isplatilac je dužan da organizaciji nadležnoj za poslove platnog prometa, uz podnošenje propisanog obrasca u skladu sa Zakonom, podnese i dokaze o pravnoj i medicinskoj osnovanosti davanja solidarne pomoći.

Zaposleni koji je ostvario solidarnu pomoć za slučaj bolesti neposrednom isplatom novčanog iznosa dužan je da poslodavcu dostavi dokaze da je isplaćena sredstva iskoristio u svrhu u koju su odobrena (računi, izveštaji zdravstvene ili druge ustanove, overena izjava i dr.).

Pravilnik o određivanju ortotičkih, protetičkih i medicinskih sredstava - proizvoda koji se hirurški ugrađuju u organizam na koja se ne plaća porez na promet proizvoda propisuje da se na sledeća ortotička i protetička sredstva ne plaća porez na promet proizvoda:

- proteze za gornje i donje ekstremitete kombinovane od sledećih elemenata, i to:
 - stopala
 - potkoleni delovi
 - kolene jedinice
 - natkoleni deo
 - zglobovi kuka
 - proteze za dezartikulaciju kuka
 - estetske obloge donjih ekstremiteta
 - estetske proteze za gornje ekstremitete
 - radne proteze
 - zglob ručja
 - podlaktatni deo
 - lakatni zglob
 - nadlaktatni deo
 - rameni zglob
 - estetske presvlake gornjih ekstremiteta

- ortoze, i to:
 - za stopala
 - potkolene ortoze
 - kolene ortoze
 - natkolene ortoze
 - ortoze za gornje ekstremitete
 - spinalne ortoze
 - ortopedska obuća

- očna pomagala, i to:
 - stakla u dioptrijama i naočare sa staklima u dioptrijama
 - lentikularna stakla i naočare sa lentikularnim staklima u dioptrijama
 - bifokalna stakla i naočare sa bifokalnim staklima
 - stakla sa prizmom - folijom i naočare sa prizmom - folijom

- plastična stakla u dioptrijama i naočare sa plastičnim staklima u dioptrijama
 - kontaktna sočiva sa dioptrijom (tvrda, gaspermeabilna ili meka)
 - očne proteze (puna, ljuspasta, orbitalna i mobilna)
 - beli štap za slepe
 - naočare sa tamnim staklima od plastične mase za slepa lica
 - Brajeva pisaća mašina
 - reproduktor
 - naočare sa specijalnim sistemom sočiva (teleskopske naočare)
 - Brajev sat za slepe (ručni ili džepni)
- slušna pomagala, i to:
 - slušni aparati amplifikatori (zaušni aparat koji se veže za uho, aparat ugrađen u naočare za vazдушnu sprovodljivost, aparat za koštanu sprovodljivost u vidu vibratora u naočarima ili na rajfu)
 - školjke i baterije za slušni aparat
- pomagala za omogućavanje glasa i govora - aparat za omogućavanje glasa i govora (traheozofagealna proteza ili elektrolarings)
- stomatološke nadoknade, i to:
 - pokretne proteze (parcijalne i totalne)
 - pokretni ortodontski aparati
- ostala pomagala, i to:
 - aparati za lečenje urođenih iščašenja kukova kod dece i terapijske gaćice
 - invalidska kolica - obična
 - elektromotorna invalidska kolica
 - toaletna invalidska kolica
 - bolnički krevet sa trapezom,
 - antidekubitalni dušek,
 - hidraulična dizalica za nepokretne,
 - utega za umbilikalnu, ingvinalnu ili femoralnu kilu,
 - suspenzorijum i pojas za oslabljeni trbušni zid,
 - drvene podpazušne štake,
 - nadlaktne štake drvene i metalne,
 - ortopedski štap sa krivinom,
 - dubak ili stalak za hodanje sa ili bez točka,
 - veštačka dojka,
 - veštački nos,
 - veštačka ušna školjka,
 - kolostome, urostome i ileostome,
 - urin-kese i pelene za odrasle,
 - koncentrador kiseonika,

- raspršivač i inhalator,
- pulsativna pumpa,
- aparat za određivanje šećera u krivi, test trake za određivanje šećera u krvi i špricevi i igle.

Za ostvarivanje ovih olakšica potrebno je da se, u zavisnosti od vrste oslobođenja koje se želi ostvariti zainteresovana lica obrate svom poslodavcu ili fondu kod koga se ostvaruje pravo na zdravstveno osiguranje.

SAOBRAĆAJ

U pravnom sistemu Republike Srbije osobama sa invaliditetom pružaju se povlastice u unutrašnjem putničkom saobraćaju.

Povlastice se odnose na sledeća lica:

- slepa lica;
- lica obolela od distrofije i srodnih mišićnih i neuromišićnih bolesti;
- lica obolela od plegija;
- lica obolela od cerebralne i dečije paralize i multipleks skleroze
- kao i pratioci ovih lica.

Ova lica imaju pravo na povlastice u unutrašnjem putničkom saobraćaju pod uslovom da imaju prebivalište u Republici Srbiji.

U unutrašnjem putničkom saobraćaju slepo lice i lice obolelo od distrofije i srodnih mišićnih i neuromišićnih bolesti, plegija, cerebralna i dečija paralize i multipleks skleroze ima u toku jedne kalendarske godine pravo na šest putovanja sa povlasticom u iznosu:

- 75% od redovne cene za putovanje železničkim, drumskim i pomorskim, odnosno rečnim saobraćajem;
- 50% od redovne cene prevoza za putovanje vazdušnim saobraćajem.

Jednim putovanjem u unutrašnjem putničkom saobraćaju smatra se odlazak iz polaznog u odredišno mesto (vožnja u odlasku) i povratak iz odredišnog u polazno mesto (vožnja u povratku).

Pratilac ima pravo na besplatnu vožnju u železničkom, drumskom i pomorskom, odnosno rečnom saobraćaju i na povlasticu od 50% od redovne cene vožnje u vazdušnom saobraćaju, u slučajevima kad prati invalidno lice, putuje po to lice ili se vraća posle praćenja takvog lica.

Invalidno lice i njegov pratilac imaju pravo na povlastice za prevoz u bilo kom razredu, odnosno klasi, u vozu (poslovni, ekspresni, brzi i putnički), odnosno na brodu, kao i za ekonomsku klasu u avionu.

Pravo na povlasticu invalidno lice ostvaruje na osnovu knjižice za povlašćenu vožnju. Knjižicu izdaje:

- Savez slepih i slabovidih Srbije za slepo lice
- Savez udruženja distrofičara Srbije za lice obolelo od distrofije i srodnih mišićnih i neuromišićnih bolesti
- Savez paraplegičara i kvadriplegičara Srbije za lica obolela od paraplegije i kvadriplegije
- Savez za cerebralnu paralizu, dečju paralizu i plegije za lice obolelo od cerebralne paralize, dečje paralize i plegije
- Društvo multipleks skleroze Srbije za lice obolelo od multipleks skleroze.

Što se tiče povlastica prilikom parkiranja i zaustavljanja vozila, osobe sa invaliditetom ostvaruju prava zavisno od autonomnih propisa lokalnih vlasti. Zato je potrebno da se zainteresovana lica obrate opštini na kojoj imaju prebivalište i da strane nadležnih organa za pitanje saobraćaja budu informisani o mogućnostima povlašćenog tretmana kada je u pitanju parkiranje i zaustavljanje vozila na teritoriji na kojoj vrše prevoz sopstvenim vozilom.

U velikim gradskim sredinama, postoje vidno obeležena mesta za parkiranje vozila osoba sa invaliditetom.

U toku su pregovori sa nadležnima iz Ministarstva za kapitalne investicije (Sektor za saobraćaj) oko uklanjanja arhitektonskih barijera, odnosno prilagođavanja svih pratećih elemenata saobraćajne infrastrukture, da bi se osobama sa invaliditetom omogućilo što lakše kretanje sopstvenim vozilom.

OBLAST GRAĐEVINSKO-URBANISTIČKIH PROPISA

Zakon o planiranju i izgradnji iz maja meseca 2003. godine nije propisao sankcije za izvođače radova na objektima koja nisu učinjena pristupačnim i prilagođenim osobama sa invaliditetom. Kao olakšavajuću okolnost propisuje da se za dogradnju odnosno adaptaciju objekta u cilju uklanjanja arhitektonskih barijera ne zahteva naknadna građevinska dozvola nego da je dovoljno dobiti saglasnost na idejni projekat.

Podzakonski pravni akt, ***Pravilnik o uslovima za planiranje i projektovanje objekata u vezi sa nesmetanim kretanjem dece, starih, hendikepiranih i invalidnih lica*** ("Službeni glasnik rs", br. 18/97) razrađuju se urbanističko-tehnički uslovi (u daljem tekstu: uslovi) za planiranje prostora javnih saobraćajnih i pešačkih površina, prilaza do objekata i projektovanje objekata (stambenih, objekata za javno korišćenje i dr.), kao i posebnih uređaja u njima, kojima se obezbeđuje nesmetano kretanje dece, starih, hendikepiranih i invalidnih lica (u daljem tekstu: lica sa posebnim potrebama u prostoru).

Objekti za javno korišćenje, u smislu ovog pravilnika jesu:

- bolnice
- domovi zdravlja
- škole
- domovi za stare
- rehabilitacioni centri
- sportski i rekreativni objekti

- banke
- pošte
- poslovni objekti
- saobraćajni terminali
- objekti za potrebe državnih organa i organa teritorijalne autonomije i lokalne samouprave i drugi objekti.

Mesta za parkiranje vozila koja koriste lica sa posebnim potrebama u prostoru predviđaju se u blizini ulaza u stambene zgrade, objekata za javno korišćenje i drugih objekata i označavaju se znakom pristupačnosti. Najmanja širina mesta za parkiranje vozila sa posebnim potrebama u prostoru iznosi 350 cm.

Prilikom rekonstrukcije postojećih objekata primenjuju se odredbe ovog pravilnika ako to dozvoljava lokacija, konstrukcija i drugi uslovi građana.

Za ostvarivanje prava o povlasticama u unutrašnjem saobraćaju potrebno je da se zainteresovana lica obrate navedenim Savezima.

ZAKLJUČAK

Na kraju, važno je napomenuti sledeće. Mnogi zakoni koji regulišu određena prava invalida nisu harmonizovani sa relevantnim međunarodnim pravom, naročito sa zakonima Evropske Unije.

Sektor za zaštitu osoba sa posebnim potrebama će posebno raditi na tome i pokretaće procese za uklanjanje svih prepreka kako bi se i fizička i socijalna sredina učinila pristupačnim osobama sa invaliditetom i postigla njihova potpuna integracija u svim segmentima života.